

TORE LUND

Brev från Viktor

II : till Joseph Seligmann 26 mars 1877

Viktor Rydberg 1876

Joseph Seligmann

(a) *Texten*

Högt ärade Herr Seligmann!

Käre bror!

I hopp att min närgångenhet må beseglas i ett godt glas vin, då jag kommer till Stockholm, tager jag mig friheten att under den öfre högtidligare titulaturen sätta en annan, som synes mig bättre öfverensstämma med tonen i eder (din) senaste vänliga skrifvelse.

Tack nu för all den möda du gjort dig att skaffa så goda kejsarbilder som möjligt till min text! Mödan har hitintills krönts med verklig framgång: Ev. Hansen har heder af sin

Augustus, som är träffande lik sin urbild, och äfven af Tiberius. Såsom illustrerad verk måste vårt opus ökas i värde högst betydligt genom dessa originalplanscher, som äro ojämförligt bättre än dem, som man får se äfven i den modernaste tyska konstilliteraturen.

För mig är troheten i dessa originalplancher naturligtvis af stor vikt, ty utan den skulle teckningarna motsäga och nästan förlöjliga hvad jag i texten yttrat om skulpturverken. Du måste medgifva, att den unge Augustus är mycket vacker. Hade du haft en lika lyckad afbild af den äldre i krigarskrud klädde verldsherrskaren Augustus, skulle du medgifvit detsamma om honom. Jag längtar nu att få se en lyckad Antinous - något som jag ännu aldrig sett i träsnitt, men väl i kopparstick - [så finnes till ex. i Viscontis verk ett skönt kopparstick framställande den af mig utförligt omtalade "Antinous-Hadrianus-gruppen"] - och dertill en lyckad melisk Afrodite, någonting som jag ej håller någonsin sett i träsnitt.

Blotta förteckningen på de författare, vilkas förläggare du är, bevisar, att du har till förebilder i din verksamhet de der storgubbarne på femton- och sextonhundratalet, som förstodo sig på utsökta saker och satte sin ära i att räcka dem åt allmänheten och dermed förskaffade sina firmor vördade namn i literaturhistorien. De gubbarne kunde, när det knep, sjelfva skriva ett latinskt företal till de böcker, som de förlade - någonting som vår tids förläggare ej behöfva kunna, hvilket emellertid icke hindrar, att äfven bland dem, särskildt i Paris, funnits och finnas firmor, hvilka förvärfvat ära så väl som mynt.

Jag är nu som ifrigast sysselsatt med en omarbetning af de föredrag i filosofien, som jag höll förliden höst. Det går dock långsamt undan, ty jag har föresatt mig att behandla dessa annars genom framställningssättet vanligen svårbegripliga och i sig sjelfva just icke lättbegripliga ämnen så, att hvarje till femton års ålder hunnen människa med vanligt vett skall

kunna läsa mitt verk med nöje. Men dermed förenar jag anspråket på allvarligaste vetenskaplighet, och jag hoppas, att männen ex professo skola i mitt arbete finna åtskilligt nytt, som torde förtjena att tagas i öfvervägande. Problemet är, som du finner, sådant, att man icke löser det på rak arm. Men de ark, som jag hit intills fått färdiga, låta mig hoppas, att jag skall lyckas med det. När det är färdigt, sänder jag dig det till påseende.

Till mina dikter, när de utkomma, har Bonnier enligt gammalt löfte företrädesrätten. Du skall emellertid få veta om, huru det fortskrider med dem. Jag har för närvarande en - "Prometheus och Ahasverus" - i görningen. Men låt detta vara alldeles oss emellan! Jag vill icke ens, att titeln på dikten skall vara känd, innan den lemnas till tryckning.

Från Wirsén kan jag helsa. Jag träffar honom ofta och senast för ett par timmar sedan. Din helsning till honom skall framföras.

Din vän

Viktor Rydberg.

Göteborg, 26 mars 1877.

(b) Förklaringar

Ev. Hansen

Evald Hansen, dansk xylograf som verkade i Stockholm.

Antinous-Hadrianusgruppen

Den s k San Ildefonsgruppen som Rydberg behandlat i sin konsthistoriska essä *Antinous* (1875).

Meliska Afrodite

Rydbergs namn på Venus di Milo (om vilken han publicerade en essä hösten 1874).

männen ex professo

Yrkesmännen, dvs fackfilosoferna.

Wirsén

Carl David af Wirsén (1842-1912), senare fruktad kritiker, akademisekreterare och litterär makthavare, men vid denna tidpunkt ännu en halvung akademiker med skral ekonomi, osäkra karriärutsikter och färska poetiska framgångar som genom Rydbergs ingripande just fått jobb som föreläsare i Göteborg. Seligmann hade gett ut Wirséns första diktsamling (1876).

(c) *Utläggning*

Våren 1877 surfar Rydberg fortfarande på den våg av inspiration och framgång som Romresan utlöst. Bara några dagar innan han skriver brevet till Seligmann har han erbjudits ett hedersdoktorat i Uppsala, tillsammans med uppdraget att skriva en kantat till universitets fyrahundraårsjubileum¹; den 27/3 kommer han att få veta att även Lundensarna vill ge honom en doktorshatt, och i slutet av april kommer han att väljas in i Svenska akademien.

Ända sen hemkomsten har han varit "som en ny människa"; även breven har förändrats. Vi möter en Rydberg som är aktiv och utåtriktad, som kopplar på charmen, tar initiativ och knyter kontakter. Och framför allt: en Rydberg som bubblar av självförtroende.

Till exempel i brevet ovan, i stycket om den planerade filosofiska skriften. För vad Rydberg här förutsätter sig är att behandla tidens stora filosofiska fråga - den om idealism kontra materialism - på ett sätt som kan övertyga inte bara

¹ C R Nyblom informerar Rydberg i ett brev daterat 21/3; denne tackar med glädje ja 25/3. Warburg II s. 524ff.

fackmännen utan även den läsande allmänheten. Vilket i praktiken är samma sak som att avgöra den.²

Men huvuddelen av brevet handlar inte om detta, utan om boken *Romerska dagar*, som skulle bygga på de konst- och kulturhistoriska essäer som Rydberg publicerat i *Svensk tidskrift*. Projektet hade initierats våren 1875 av Hans Forssell, tidskriftens redaktör. Sverige befann sig i slutfasen av en aldrig tidigare skådad högkonjunktur, och boken utformades (liksom Bonniers ungefär samtidiga Faustutgåva) som ett illustrerat praktverk i stort format, passande att pryda de nyrikas salonger.³ Arbetet drog dock ut på tiden, och sommaren 1876 tvingades Forssell, som blivit finansminister och inte längre borde ägna sig åt affärer, att lämna över förlaget till Joseph Seligmann.

Seligmann (1836-1904) var en energisk och livlig herre av judisk härkomst som drivit förlag sedan 1867. Han hade gott litterärt väderkorn, hade samlat flera av de ledande poeterna – inklusive Snoilsky – i sitt stall och skulle några år senare komma att ge ut Strindbergs *Röda rummet*. Han engagerade sig livligt i Romboken, och en varm kontakt uppstod – som framgår av brevet – mellan honom och Rydberg. Det stora problemet var att skaffa lämpliga illustrationer. Eller mer exakt: bilder som trots den dåtida reproduktionsteknikens begränsningar kunde fylla Rydbergs höga krav och matcha textens lyriska prosa.

Vilket naturligtvis var dyrt; *Romerska dagar* blev aldrig någon lönsam affär för Seligmann. Kanske såg han det hela som en långsiktig investering, en inkörsport till ett framtida samarbete (vilket i såfall skulle visa sig vara en misräkning).

² Vilket tydligt framgår av Rydbergs brev till Hans Forssell 30.11.1874, där idén först förs fram. Där utsägs också klart att det är materialismen som skall besegras. *Brev*, II, s. 92–93.

³ Både *Romerska dagar* och Faustöversättningen kom några år senare (när konjunkturen hade vänt) ut i betydligt billigare och mer hanterliga oktavupplagor.

I ett brev daterat 23/3 hade han gjort en framstöt om de filosofiska föreläsningarna – han visste ju att Rydberg var tjänstledig för att ordna dem till en bok.⁴ Det är denna förfrågan som Rydberg besvarar ovan – och svaret blir alltså ett "ja" som modifieras med en varning om att arbetet är svårt och nog kan ta sin tid.⁵

Samtidigt kan Rydberg inte låta bli att också nämna sina (redan bortlovade) dikter, kanske för att det i själva verket var dem och inte filosofin som han just då sysslade med. I alla fall har resultatet blivit brevets intressantaste litteraturhistoriska notis: det första omnämmandet av *Prometheus och Ahasverus*. "Men låt detta vara alldeles oss emellan!"

När Örjan Lindberger på trettioalet undersökte denna dikts tillkomsthistoria kom han fram till att de första planerna gjordes i slutet av 1876, sedan Rydberg gått med på att lämna bidrag till ett litterärt album.⁶ Men ännu i mitten av mars – när Rydberg besvarar en påstötning från albumets redaktör Gustaf Meyer – var den "inte påbörjad i någon egentlig mening".⁷ Lindbergers slutsats blir att dikten skrevs i april; *hans* första bevis på att den existerar i sinnevärlden är ett brev från Wirsén 17/4 där denne bjuder hem Rydberg till gemensamma poetiska aktiviteter ("Medtag Prometheus!"). Genom brevet till Seligmann kan detta datum flyttas tillbaka flera veckor, och man kan gissa att det lossnat för Rydberg ganska snart efter svaret till Meyer.

Upptäckten både bekräftas av och ger en ny belysning åt ett brev som Rydberg skrev till sin danske översättare Otto

⁴ Brevet i KB:s Rydbergssamling (L.40).

⁵ Vilket också besannades; filosofiboken blev aldrig färdig och *Romerska dagar* förblev den enda Rydbergstiteln i Seligmanns katalog.

⁶ Örjan Lindberger, *Prometheustanken hos Viktor Rydberg*, II, 1938, s.380-384

⁷ Meyers påstötning är daterad 4.3.1877. Rydbergs svar är odaterat men besvaras av Meyer 14/3; antagligen har det avsänts bara några dagar tidigare. Meyers brev finns i KB:s Rydbergssamling (L.40).

Borchsenius 24/3, två dagar före brevet till Seligmann. Han kommenterar där en biografisk skiss i vilken Borchsenius utnämnt Rydberg till "nygot":

Men glöm icke, att desse Nygoter äro mycket nära vänner med hellenerna, ja erkänna dem som mönster och själsfränder. Af nordiskt blod, ej af romerskt eller franskt, voro hellenismens förnyare på konstens område: Sergel, Carstens, Thorvaldsen; af nordiskt blod torde ock komma stora skalder, som räcka handen åt Æschylos och Sofokles.⁸

Naturligtvis är det han själv som ser hellenerna som mönster och själsfränder, mitt under arbetet med sin stora "helleniska" dikt. Och naturligtvis är det sig själv han tänker på när han talar om "stora skalder av nordiskt blod" som skall räcka handen åt de klassiska grekiska tragödnerna, åt Aischylos (författaren till *Den fjättrade Prometheus*) och Sofokles. Uppenbarligen går han dessa marsdagar kring i ett moln av diktarrus.

Så den glädje som strömmar genom brevet till Seligmann beror nog inte bara, eller ens huvudsakligen, på yttre framgångar. Snarare är den ett uttryck för skapandets eufori. Att skriva på toppen av sin förmåga; att känna att det skrivna kan mäta sig med vadsomhelst.

Kanske är det höjdpunkten i hans liv.

Brevet finns sedan 1987 på KB (Acc 1987:100).

⁸ *Brev*, II, s. 218.